

Дніпровська гімназія № 140
Дніпровської міської ради

Екскурсійний тур

Осіння навігація

Тимофєєва Олена Петрівна

Учителька початкових класів

Спеціаліст вищої категорії

Учитель - методист

МАРШРУТ

№ з/п	ПЛАНУВАННЯ
1.	<p>Тип подорожі Пішохідна, віртуальна. Інтеграція української мови, читання і мистецтва.</p>
2.	<p>Мета Поглибити знання дітей про осінні зміни в природі, вчити виділяти картини природи у віршованих та прозових творах; засвоїти слова – назви ознак та явищ природи восени, назви кольорів, овочів і фруктів, рослин, грибів, дерев, тварин та птахів. Мотивувати навчальну діяльність дітей. Розвивати мовленнєві вміння, логічне мислення, пам'ять, спостережливість. Збагачувати словниковий запас, творчу уяву. Прищеплювати інтерес до вивчення української мови. Виховувати любов до природи.</p>
3.	<p>Валіза Дидактичні таблиці, картки емоційного стану, конверти з диференційованими груповими завданнями.</p>

Осіннє оформлення: листя, квіти, овочі, фрукти, пеньки дерев, каштани, шишки.
Іграшки – лісові звірі.

Виставка дитячих малюнків, тематичної літератури (практичність теорії).

Театральні костюми, «ляльковий театр», мікрофон.

4. **Розваги та активності**

Диски «Звуки живої природи. По лісовій стежці до озера», «Crazy Frog».

Виступи дітей – помічників учителя з додатковим матеріалом.

5. **Путівники**

1. Українське народознавство. Ковальчук О. В.: Книга для вчителя. – К.: Освіта, 1992. – 176 с.
2. З живого джерела. Позакласна робота з української мови. Могила Н. М.
3. Мій краю рідний. Збірник художніх творів про природу. Упорядники: А. Т. Дідківська, В. Д. Крушинська. – к.: Шк., 1986. – 319 с. з іл.

6. **Місце призначення**

Осінній ліс

7. **Тривалість подорожі**

40 хв

8. **Складність маршруту**

2 – 3 клас

ДОРОЖНЯ КАРТА

I. Початкова точка

1. Організаційні збори.
  2. Список учасників.
  3. Перевірка багажу.
-

II. Вступ

1. Налаштування на сприйняття теми екскурсії.
  2. Мовна розминка.
  3. Спостереження за погодою в природі та душі.
-

III. Основна частина

1. Основний екскурсійний матеріал, розкриття теми екскурсії.
  2. Огляд об'єктів, їх опис, аналіз, порівняння.
  3. Релаксація.
-

IV. Висновки

1. Узагальнення інформації.
  2. Побажання, рекомендації.
  3. Емоційне завершення екскурсії.
-

V. Кінцева точка

1. Організаційні підсумкові збори.
  2. Складання багажу.
  3. Рефлексія.
-

Гарного настрою та плідної праці!

Осінні осередки в кабінеті

Дитяча бібліотека
Осіння стіна слів
Чарівні дерева

Куточок метеоролога
Куточок грибника
Куточок лісника

Осінній кінозал
Студія караоке
Ляльковий театр

Театральна студія
Музей іграшок – тварин / рослин
Ігротека

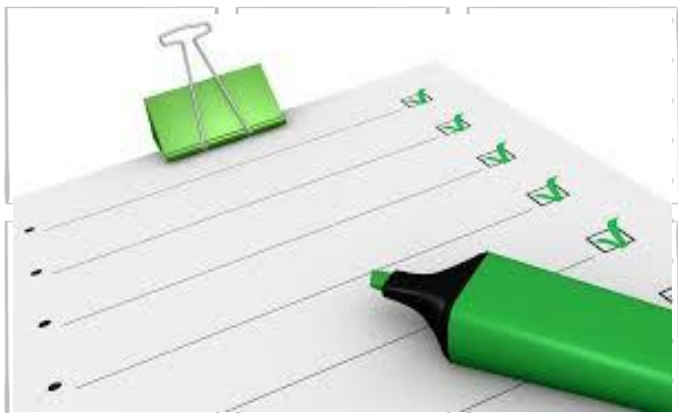
Лісова аптека
Куточок бджоляра
Осінній ярмарок

І. Початкова точка

Збори
1

Список
2

Багаж
3

**Куточок
грибника
в
кабінеті**

Виставка
книжок
про
гриби

Дидактичні
картки з
грибами

Іграшки
—
гриби

Дидактичні
ігри

Додатковий матеріал

Т. Коломієць «Я ходив сьогодні в ліс»

Я ходив сьогодні в ліс,
Я грибів для вас приніс.
Повний кошик із верхом,
Ще й накритий лопухом.

Є у ньому сиріжка,
І опеньок тонконіжка,
І лисичка – невеличка,
І товстий боровичок,
І засмаглий маслючок...

А оце ось хто такий?
Мухоморище старий!..
Ти чого заліз сюди?
Геть із кошика іди!

І. Блажкевич «Осінь»

Осінь, осінь...
Лист жовтіє,
З неба часто дощик сіє,
Червонясте, золотисте
опадає з кленів листя.

II. Вступ

Налаштування 1

Учитель

- Давно вже скінчилося зелене, тепле літечко. Але прийшла не менш цікава та мальовнича пора – осінь.

-Вирушаючи на осінню прогулянку, придивіться довкола: дерева в лісах, парках та садочках вона щедро вдягла в різнобарвні листочки.

-Але від холоду та вітру листочки не витримують, - літають, кружляють, падають... І прийде час, коли дерева без них будуть сумувати.

Учитель демонструє «подорож» листочка.

-Нещодавно буревій зломив гілку дерева. Вона залишилася без листочків та життя.

-Але ми мандруємо у країну Фантазії – царство осені. Пропоную вам на мить повернути їй листячко.

-Кожен листочок то ваші знання, ваша гарна відповідь. А в кінці уроку подивимося, що з цього вийде.

Прийом фантастичного додатку та відкладеного результату.

**Чарівні
дерева
в
кабінеті**

Дидактична
гра
«З якого
дерева
листочки»

Макети
різних
видів
дерев

Осінні
різно -
кольорові
листочки

Додатковий матеріал

**О. Ющенко
«Золотий листопад»**

Довго листя зеленіло,
А тепер позолотіло.
Знаєш, це чому? Дивись, -
В листя промені влились!

Золоте і червонясте,
Що очей не відвести...
Все ж йому судилось впасти
Із вершечка, з висоти.

Багрянисте, хороше,
Наче полум'я гори,
Щоб і в зимову порошу
Ми згадали кольори.

- А куди ж ви несете
Листя жовто - золоте? -
Ми питаємо у вітрів, -
Лиш гудуть. Не чути слів.

Золотий листопад...
Побіжімо швидше в сад!

**Мовна
розминка
2**

Учитель

-Відкриймо віконечко у світ
краси осіннього царства і рідного
українського слова.

Розвиток фонематичного слуху

Звукова вправа

Іло-іло-іло

В саду листя пожовтіло.

Ди-ди-ди

Вже надходять холоди.

Повторення за вчителем.

Розучування скоромовки

Сидів горобець на сосні.

Заснув – і звалився у сні.

Якби не заснув у сні,

Сидів би іще на сосні.

Дидактична картка «горобець» і «сосна».

Принцип вільного вибору в межах підтеми.

**Спосте-
реження
3**

Учитель

- Яка сьогодні погода?

- Чи завітало до нас сонечко?

- А як гріє воно?

- Яке сьогодні небо?

- Чи є опади?

*Демонстраційний матеріал: сонечко,
хмарка звичайна і дощова, сніжинка.*

**Календар
природи
і
погоди**

Додатковий матеріал

Г. Бойко «Дощ»

Сонце вкрилося хмарками.
Хтось невидимий в імлі
Небо срібними нитками
Пришиває до землі.

М. Познанська «Вітер»

Вітер, вітер пустотливий
Залетів до нас у сад,
Оббиває груші й сливи,
Трусить яблуні підряд.

Г. Бойко «Ясне сонце не гріє»

Ясне сонце не гріє,
Холодок повіва,
Засихає, жовтіє
На узліссі трава.

Небо хмуриється часто,
Потемніла ріка...
Щоб дощами упасти,
Плине хмара важка.

Осипаються клени,
Листя з дуба летить...
Лиш ялинка зелена
Серед лісу стоїть.

III. Основна частина

Матеріал 1

Загадка

Пусті поля.
Мокне земля.
Дощ поливає.
Коли це буває? (Восени)

Інсценізація

*Виступають діти в костюмах: Осінь,
Вересень, Жовтень, Листопад.
Вересень у брилі та українському костюмі;
Жовтень у жовто-зелено-коричневому береті
та шарфіку;
Листопад у капелюсі та плащі.*

Осінь

Добрий день, в добрий час!
Рада, діти, бачить вас!
Не сама до вас прийшла –
Я синочків привела.

Вересень

Звозить Вересень в комори
Кавуни і помідори,
Спілих яблук, груш і слив
Цілі гори натрусив.
І вантажить гарбузи
На машини і вози.

Жовтень

Листя жовте і червоне
Легко з дерева злітає,
Мов метелик на долоні
З тихим шелестом сідає.

Листопад

Зникли біленькі хмаринки,
Небо не синє – свинцеве.
Зрідка снуються сніжинки
В це переддення грудневе.

Осінь

-Ходімо, синочки! Багато у нас
роботи в лісі, і в полі, і в садах, і в
гаях.

Всі учасники вклоняються.

Огляд 2

Практична робота

Учитель

-Ось і підійшов час працювати - виконувати завдання, які дадуть можливість повернути гілочці листочки.

Робота в парах

Учитель

-На кожній парті є лист від Осені із завданням. Працювати будете разом, допомагаючи один одному.

Що потрібно зробити

1. Відкрити конверт і дістати 4 аркуші.
2. Скласти малюнок за принципом гри «Puzzle».
3. Якщо зробите правильно, то прочитаєте про себе уважно:

1 ряд: слова для збагачення лексики (жовтий конверт).

2 ряд: прислів'я та приказки (синій конверт).

3 ряд: оповідання про білочку (червоний конверт).

...

-А потім виразно прочитаємо по черзі вголос.

1 варіант

- ❖ хмари – дощі * калюжі – туман;
- ❖ вітер – листя * врожай – запаси;
- ❖ природа – непогода * рання – пізня;
- ❖ летять – шелестять * готуються – відлітають.

Усі слова записані на картках для проведення словникової роботи.

Словникова робота

- ✚ Читання слова вголос учнем (після самостійного опрацювання).
- ✚ Читання за карткою після вчителя, промовляє хором увесь клас.
- ✚ Пояснення значення слова.

2 варіант

- ❖ Осінь сумна, а весело жити.
Осінь іде і дощ за собою веде.
- ❖ Вересень трусить грушки в садочку.
Жовтень ходить по краю та виганяє птиць із гаю.
- ❖ Листопад – ворота зими.
Восени день блисне, а три – кисне.
- ❖ Ні меж, ні краю осінньому врожаю.
Кожному овочеві свій час.

Назви овочів і фруктів за дидактичними картками.

3 варіант

Читання оповідання «Білка»

*Використання демонстраційної таблиці.
Під час читання 1 та 2 варіанти
слідкують за таблицею.
Перевірка правильності читання 3
варіанту.*

- ❖ Білка.
Надійшла осінь.
- ❖ Листя на деревах жовтіє і падає
на землю.
Білка почала робити запаси на
зиму.
- ❖ Вона збирала і сушила на сучках
гриби.
Носила насіння, жолуді та
горіхи.
- ❖ Усе це ховала тваринка у своєму
дуплі.
Добре підготувалася лісова
ласунка до зими.

Принцип діяльності.

Учитель

-Молодці. Кожен із вас вже
зможе подарувати гілочці листочок.

**Конверти
для
завдань**

Додатковий матеріал

**М. Чепурна
«Ходить осінь гаєм»**

Ходить осінь гаєм
Та звірят питає:
- Що ви поробляете,
Як про зиму дбаєте?

Загойдалась гілка,
Обізвалась білка:
- Я збираю шишки,
І гриби, й горішки.

**М. Сингаївський
«Осінь»**

Уже в саду осінньому
Гуляє листопад,
І літо не повернеться,
Не вернеться назад.

А небо часто хмариться,
І хмуриться ріка.
Шукає заєць ввечері
На грядці буряка.

**Релакс
3**

**Музична
фізкультхвилинка**

*Музичне супроводження - «Шалене
Жабенятко».*

Учитель

-До нас завітав ще один гість.
Привітаймо його.

Аплодисменти.

Виступає дитина в костюмі жабки.

Учитель

**Лідія Повх
«Жабка»**

Журилась під осінь
малесенька жабка:

- Уже потемніла
у соняха шапка
і жовтими стали
листочки у клена,
а я іще й досі
зелена – зелена...

**Костюми
для
класного
театру**

Додатковий матеріал

Н. Красоткіна

**А осінь вже каштанами постукує
І падають вони на брук згори.
Горішки стиглі на гілках вишукує
І розкидає — йди і підбери.**

Це щедра осінь з нами так
спілкується,
Нас хоче смакотою пригостить.
Вона про всіх люб'язно так
підкується,
Щоб всі зуміли зиму пережить.

**Осінь листочки так гарно фарбує,
В дивні і теплі, ясні кольори.
Ласкою ніжною всіх нас дивує,
Лагідним сонечком гріє згори...**

Небо бездонне чарівно синіє,
Теплий вітерець повіває в гіллі.
Осінь природу прикрасити вміє...
Тихо-тихенько йде по землі...

Квіти чарівні приваблюють очі,
Осінь ясна розмальовує все.
Дні теплі-теплі і місячні ночі
Людам дарує й наснагу несе.

IV. Висновки

Узагальнення 1

Виступ дітей – помічників

Технологічна гра - «Мікрофон».

1 учень / учениця (напам'ять)

Осінь золота прийшла
До нашого краю,
Всім нам радість принесла,
Добрі урожаї.

2 учень / учениця (напам'ять)

Одягла ліси, гайочки
В золотаве листя,
А калині дарувала
Червоне намисто.

3 учень / учениця (напам'ять)

А ще ми збирали в полі
Жито і пшеницю,
Будуть пишні пироги
Та й ще паляниці.

4 учень / учениця (напам'ять)

Прийде, прийде урожай
До кожної хати,
Слався, наш співучий край,
Щедрий і багатий.

Додатковий матеріал

О. Мачула «Жолуді»

На дубах ростемо в лісі.
В листі сховок, як у стрісі.
Ми не тонемо в воді,
бо звичайні жолуді.

Білки в дупла нас ховають
й поросята любляють.
Носять нас мішками мішки,
й запасають навіть мишки.

З дуба падаєм в травичку,
пустим корінець в земличку.
Через рік уже дивись –
паросток потягся ввись!

Ми прихильники краси,
буйні хай ростуть ліси.
Дружно докладемо сили,
щоб планета зеленіла!

**Поба-
жання
2**

Учитель

-У природи багато секретів, та вона розкриває їх тільки тим, хто ставиться до неї з повагою та любов'ю.

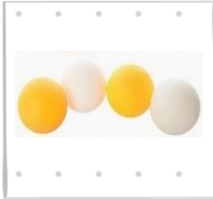
-А зараз ми зможемо подарувати листочки нашому «фантастичному дереву».

Діти закріплюють осінні, різнокольорові «листочки» на дереві.

**П. Ситниченко
«Вмійте природу любити»**

Вам у походи ходити
І мандрувати, любі діти,
Вмійте ж природу любити,
Кожній стеблинці радіти.
В полі, у лісі, над яром –
Квіти, дерева і трави...
Цвіту не вирви задаром,
Гілки не втни для забави.
Оберігайте ж повсюди
Шлях і стежиночку в гаї.
Все те окрасою буде
Нашого рідного краю.

Ляльковий театр в кабінеті

Додатковий матеріал

У ляльковому театрі діти мають дотримуватися певних правил, щоб забезпечити прийнятний перегляд вистави для всіх.

✚ Прихід вчасно

Запізнення може заважати іншим глядачам та акторам, тому важливо прийти до театру завчасно, щоб спокійно зайняти своє місце.

✚ Гардероб

Зніміть верхній одяг та здайте його в гардероб.

✚ Пошук місця

Знайдіть своє місце, зазначене у квитку, та обережно пройдіть до нього, перепрошуючи тих, хто вже сидить.

✚ Тиша під час вистави

Під час вистави не розмовляйте, не галасуйте та не їжте. Якщо ви хочете поділитися враженнями, зробіть це під час перерви.

✚ Заборона їжі та напоїв

Вхід до зали з їжею та напоями, за винятком води в пляшці, зазвичай заборонений.

✚ Фото- та відеозйомка

Зазвичай фото- та відеозйомка вистав заборонені, якщо це не дозволено адміністрацією театру.

✚ Вимкніть мобільний телефон

Перед початком вистави вимкніть звук мобільного телефону, щоб він не заважав іншим глядачам.

✚ Не вставайте з місця без потреби

Під час вистави не вставайте з місця, якщо в цьому немає потреби, щоб не заважати іншим глядачам.

Емоції 3

Театралізація

Учитель

- Пропоную вам відпочити.
- Уявіть себе у театрі.
- Як будемо себе поводити?

Перетинання тем.

Використання лялькових іграшок.

Курочка ряба

«Осінь» українська народна казка

Казку читає учитель, а діти – помічники, за допомогою театральних ляльок, відтворюють дії та мову героїв.

Кап – кап – кап...

Шч – шч – шч...

Було це ранньої осені.

Накрапував маленький теплий дощик (1 ряд: кап – кап – кап); кружляло осіннє листячко: (2 ряд: шч – шч – шч); дмухав осінній вітерець (3 ряд: дмухають.)

Жили собі дід та баба і була в них курочка ряба. Знесла курочка яечко.

Дід бив, бив – не розбив. Баба біла, біла – не розбила. Коли це мишка бігла, хвостиком зачепила, яечко покотилося та й розбилося.

Кидає на підлогу білий тенісний м'ячик.

Дід плаче, баба плаче, а курочка кудкудаче: - Не плач, діду, не плач, бабо, знесу вам яйце не просте, а золоте.

Додатковий матеріал

Поведінка після вистави

Не поспішайте залишати зал та йдіть до гардеробу спокійно.

Дотримання правил

Пам'ятайте, що дотримання цих правил допомагає створити приємну атмосферу для всіх глядачів та акторів.

Наталя Забіла

Затихнув гомін.
В залі згасло світло,
і, враз заповонивши всі чуття,
розсунулась завіса...

І розквітло
життя — мов казка,
й казка — мов життя.

Відкритими очима і серцями
поринули в ту казку глядачі,
захоплено, бурхливо до нестями,
всім помислом за дією йдучи.

V. Кінцева точка

Збори 1

Учитель

- На уроці ми опанували тільки маленьку часточку секретів природи. Але ви дізнаєтеся більше, якщо будете багато читати.

- Виставку книжок можна роздивитися на перерві.

Принцип відкритості.

- Любі діти, дякую всім за цей урок - подорож.
- Екскурсія не закінчується...
- Попереду нас чекають виступи інших артистів, танці й осінні подарунки.

Багаж 2

Учитель

- Що вам більше всього сподобалося на уроці?
- Покажіть, який у вас настрій після уроку.
- Чому такий?

Діти піднімають картки – смайлики.

Принцип зворотного зв'язку.

Реф- лексія 3

**Ярмарок
у
кабінеті**

Додатковий матеріал

Н. Карпенко «Подарунки осені»

Осінь запасає,
Осінь пригощає.
В кошику газдині
Соковиті дині,
Перці, баклажани,
Красені каштани,
Жолуді в беретах,
Брошки бересклету,
Ягоди калини,
Глоду й горобини.
І солодкі сливи,
І грушки звабліві,
Яблука, горіхи,
Буси обліпихи...
Господиня осінь
Подарунки носить.

«У саду»

Яблуні і груші у моїм саду.
Яблука червоні з яблуньок зберу,
Груші жовтобокi познімаю з груш.
А плоди зелені у саду не руш!
Ще нехай під сонцем засмагає бік
І медовим стане вітамінний сік.
Хай вбирає силу гарного дощу,
Я у свій садочок холод не пушу!

Додатковий матеріал

Основні правила поведінки в лісі для дітей

Безпека

Не відходити далеко від дорослих
Діти повинні завжди перебувати під наглядом дорослих та триматися поруч із групою.

Не торкатися диких тварин
Не наближатися до диких тварин, особливо до їх дитинчат. Не намагатися їх годувати або ловити.

Обережно з рослинами
Не зривати квіти та рослини, особливо рідкісні. Не виривати рослини з корінням.

Не піднімати підозрілі предмети
Не чіпати незнайомі та підозрілі предмети, особливо схожі на залишки зброї чи вибухівки.

Обережно з комахами
Не чіпати комах, змій, плазунів, навіть якщо вони здаються небезпечними.

Будьте обережні на воді
Не підходьте близько до берегів водойм, якщо не вмієте плавати.

*Куточок
лісника*

*Лісова
аптека*

*Куточок
бджоляра*

Охорона природи

Не розпалювати вогнище

Вогонь в лісі може призвести до пожежі. Не розпалювати багаття, а якщо це необхідно, то тільки у спеціально відведених місцях.

Не смітити

Залишати після себе тільки сліди від ніг. Сміття потрібно забирати з собою та викидати у спеціально відведених місцях.

Не ламати дерева та гілки

Не псувати дерева та кущі.

Не руйнувати мурашники

Мурашники - важлива частина лісової екосистеми.

Збирати гриби та ягоди обережно

Зрізати гриби, щоб не пошкодити грибницю. Не зривати ягоди та гриби, які не знаєте.

БЕЗПЕКА

Дії у разі небезпеки

Якщо загубилися

Не панікувати, зупинитися, присісти, спробувати згадати останній орієнтир і повідомити про це дорослих.

Якщо почули дивний звук

Не лякатися, але намагатися запам'ятати його.

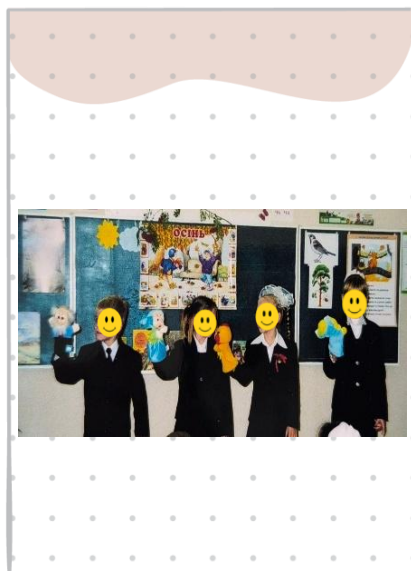
У разі укусу змії

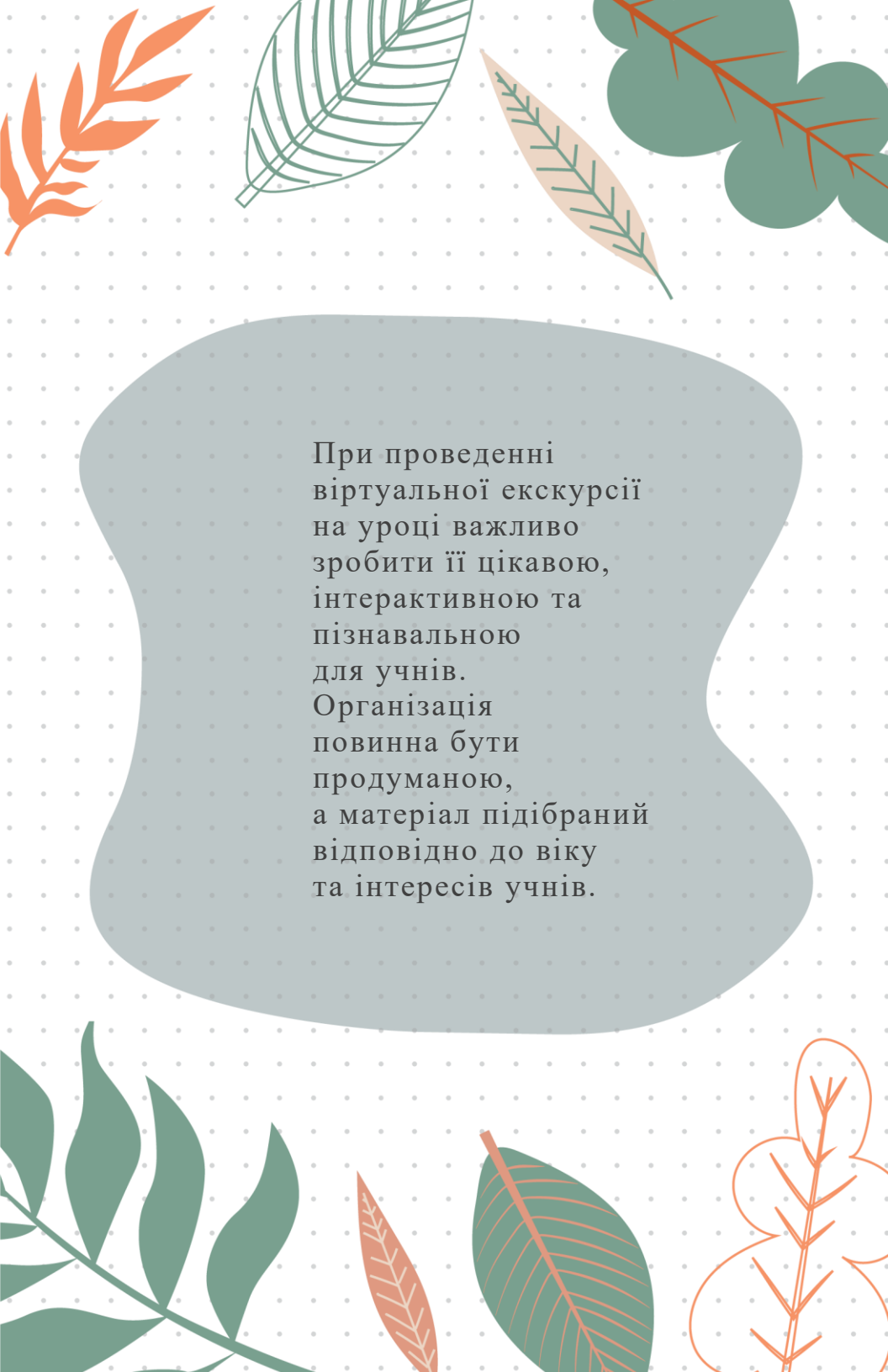
Негайно накласти стерильну пов'язку та звернутися до лікаря.

Загальні правила

1. **Не шуміти**
2. Не кричати, не вмикати гучну музику.
3. **Ходити стежками**
4. Не пробиратися крізь гущавину.
5. **Бути уважним**
6. Дивитися під ноги та оглядатися.
7. **Допомагати іншим**
8. Якщо бачите, що хтось заблукав або потребує допомоги, спробуйте допомогти або покликати дорослих.
- 9.
- 10.
- 11.
- 12.

Колекція

При проведенні
віртуальної екскурсії
на уроці важливо
зробити її цікавою,
інтерактивною та
пізнавальною
для учнів.
Організація
повинна бути
продуманою,
а матеріал підібраний
відповідно до віку
та інтересів учнів.